

Afixe comune în terminologia tehnică, juridică și economică

Autor: Svetlana Caterenciuc

În prezentul articol se face o analiză a afixelor caracteristice terminologiei tehnice, juridice și economice, evidențiind aspectele comune și particularitățile lor definitorii, în scopul unei mai bune interpretări a procesului derivațional în diferite sisteme terminologice.

E bine cunoscut faptul că în sistemele limbilor europene și în cele ale altor limbi *derivarea progresivă* prin prefixe și sufixe reprezintă unul dintre cele mai productive mijloace de formare a noilor termeni. În cele ce urmează, ne propunem să evidențiem aspectele comune și particularitățile definitorii pentru diferite sisteme terminologice. Pentru a reliefa acest fapt, vom utiliza rezultatele cercetărilor unor lingviști autohtoni și români, care și-au axat atenția și asupra aspectului de formare a termenilor în limbajele de specialitate studiate. Așadar, lingvista Aliona Dosca a efectuat o cercetare contrastivă a termenilor juridici din limbile germană și română, cercetătoarea Ludmila Hometkovski a studiat termenii din terminologia juridică comunitară franceză, lingvista Adriana Stoichițoiu-Ichim a scos în evidență particularitățile de formare a termenilor din vocabularul juridic românesc, iar cercetătoarea Arminia Racu-Cicală a efectuat un studiu al termenilor economici românești.

În viziunea lingvistei Adriana Stoichițoiu-Ichim [1], derivarea propriu-zisă reprezintă un procedeu productiv de îmbogățire a vocabularului juridic cu ajutorul unor afixe din fondul vechi al limbii, dar mai ales prin utilizarea sufixelor și prefixelor neologice. Astfel, în timp ce în vocabularul juridic francez derivarea cu sufixe și prefixe are un caracter conservator (prin păstrarea unor afixe a căror productivitate a scăzut în vocabularul general), derivatele românești conțin, în majoritate, afixe neologice, cu etimologie multiplă latino-romanică, proprii

limbajelor specializate. Majoritatea termenilor juridici, consideră autoarea, care conțin afixe cu circulație internațională, reprezintă în română împrumuturi latino-romanice: *ilicit* < fr. *illicite*, lat. *illicitus*, *legalitate* < fr. *légalité*.

Cercetătoarea Aliona Dosca, în lucrarea *Procedee de formare a termenilor juridici germani și românești*, menționează faptul că cel mai productiv mod de formare a termenilor juridici este derivarea [2, p.214-220]. La aceeași concluzie ajunge și Adriana Stoichițoiu-Ichim, care consideră că unul din aspectele derivării – prefixarea – reprezintă un procedeu productiv în vocabularul juridic grație simplității mecanismului derivativ și „transparentei” derivatului.

Analizând inventarul afixal caracteristic terminologiei tehnice, am ajuns la concluzia că unele afixe se repetă și în alte sisteme terminologice. În cele ce urmează vom menționa afixele cele mai utilizate care se impun în formarea termenilor ce aparțin diferitor terminologii.

Astfel, prefixele *co-(com-, con-)*, cu semnificația „împreună”, *de-, in-(im-), pre-*, cu semnificația „dinainte de”, „în prealabil”, *re-*, cu semnificația „din nou” au capacitatea de a forma termeni în următoarele limbaje specializate:

- în terminologia metalimbajului tehnic englez din domeniul telecomunicațiilor: *coaxial line, debug, decode, demagnetize, inphase signal, input amplifier, precircuit, preselector, preamplification, redisplay, removable disk, tape retransmission* etc.;
- în terminologia juridică comunitară franceză: *coauteur, codéfendeur, codemandeur, codécision, coexistence, coopération, dénaturation, désinvestiture, démilitarisation, désarmement, inaptitude, inattaquable, incessibilité, inéligible, réadhésion, recodification, réélection, rééligibilité, rééligible, réextradition, refonte, reformation* etc. (termeni juridici preluați din cercetarea Ludmillei Hometkovski [3, p.116];

- în terminologia juridică românească: *coinculpat, colocatar, copârât, comoștenitor, coproprietar, coschimbas, complângere, deposedare, incapacitate, imprescriptibilitate, preaviz, repunere (în termen), reorganizarea (persoanelor juridice)* (termeni juridici preluați din lucrarea Adrianei Stoichițoiu-Ichim);
- în terminologia economică română: *a conduce, a confirma, a coopera, a coordona, a colabora, a conlucra, a consemna; dez-* (cu variantele *des-, de-*): *a desface, a depune, a despagubi, a denominaliza, a preda, previziune, preaviz/a preaviza, a prefabrica, a preambala, a prelua, a prelungi, a remite, a reproduce, a reevalua, a revinde, a reprimi, a reprofita, a reaproviziona, a repopula, a reimporta, remarketing* (termeni economici preluați din cercetarea Arminiei Racu-Cicală [4]);
- în terminologia juridică germană: *Kooptation, Pränotation, Korrealität* (termeni juridici preluați din lucrarea Alionei Dosca).

De asemenea, ne raliem și noi aserțiunii lingvistei Aliona Dosca și remarcăm utilizarea prefixelor productive cu caracter neologic și cu circulație internațională *non-, sub-* în terminologia tehnică engleză: *noncomputerized unit, nonprogrammer, nonmaskable interrupt, nonsignificant digit, subcircuit, subpulse, screened subnetwork, subprogram*, etc. [5].

Cercetătoarea Adriana Stoichițoiu-Ichim consideră că în vocabularul juridic românesc aceste prefixe sunt prezente atât în împrumuturile din franceză (*nonintervenție, subcontract*), cât și în formațiile calchiate. Așadar, susține lingvista, prefixul savant *sub-*, specific pentru limbajele administrativ și științific, a fost utilizat pentru calchiera parțială a unor termeni juridici latino-romanici: *a subscrie* < *sub-* + *scrie* după fr. *souscrire*, lat. *subscribere*; *a subsemna* < *sub-* + *semna* după fr. *soussigner*; *a subînchiria*, *subscripție*, *subarendă*, *subchiriaș*, *subpopulat*, *subdezvoltare*, *a subsuma*, *subramură*, *subprodus*, *subzistență*. Afixele neologice

(în special prefixele savante, cu etimologie multiplă latino-romanică, împrumutate din limba franceză) sunt detașate din împrumuturi neologice și atașate unor teme românești.

De aceeași părere este și Aliona Dosca, care consideră termenii juridici latino-romanici o sursă de calchiere pentru terminologia juridică germană prin utilizarea prefixului savant *sub-*: *Subsidiarität*, *Subvention*, *Subrogationsklausel*.

Constatăm o utilizare impunătoare a prefixului *super-* atât în terminologia tehnică: *supercomputer*, *superaudio*, *superconductivity*, *supersound*, *supervision call*, cât și în limbajul economic. Acest prefix provine din lat. *super*, având semnificațiile „peste”, „deasupra”, „foarte”. În terminologia tehnică este utilizat pentru a forma derivate substantivale și adjectivale [5].

Arminia Racu-Cicală afirmă că prefixul *super-* (cu varianta *supra-*) este foarte productiv în terminologia economică: *supraofertă*, *supraabundență*, *supranumerar*, *supraprofit*, *suprapreț*, *a suprasolicita*, *supracotă*, *supraactiv*, *supramuncă*, *supraproducție*, *suprastructură*, *a suprasatura* etc. Acești termeni sunt formați pe teren românesc, dar reprezintă imitații ale termenilor de origine franceză. Lingvista consideră că termenii formați cu varianta *super-*: *superpreț*, *supermarket*, *supermagazin*, *supertrust* sunt calcuri după modele străine [4].

Comparând procedeele de formare a termenilor ce aparțin diferitor sisteme terminologice, am ajuns la concluzia că doar în terminologia tehnică engleză și în terminologia economică românească vor putea fi atestați și unii termeni de natură parasintetică (formați prin prefixare și sufixare). Pentru a ilustra procedeul vom prezenta exemplele din metalimbajul tehnic: *anticapacitance*, *magnetostriction*, *microbending*, *noncircuital*. Vom menționa că pe lângă prefixele propriu-zise, în terminologia tehnică la derivarea parasintetică a termenilor mai sunt antrenate și prefixoidele *magneto-* și *micro-*, calitate distinctă pentru acest tip de terminologie [5].

În terminologia economică românească, cercetătoarea Arminia Racu-Cicală a determinat următorii termeni formați prin derivare parasintetică: *a deschiaburi*, *a desființa*, *a deprecia*, *a devaloriza*, *a deconta*, *a dezinvesti*, *a demonetiza*, *deflație*, *dezechilibru*, *deznaționalizare*, *a deznaționaliza*, *a decădea* „a fi în declin”, *a regresa* etc.

Lingvista Adriana Stoichițoiu-Ichim consideră *sufixarea* a fi cel mai productiv procedeu derivativ în vocabularul juridic, atât în română, cât și în franceză, cele mai importante sub aspect semantic și statistic fiind sufixele care formează termeni abstracți. În cadrul terminologiei economice, subliniază Arminia Racu-Cicală, ca și în limbajul de uz general, derivarea cu sufixe este mai răspândită decât cea cu prefixe. Cât privește modul cum se manifestă acest procedeu în terminologia economică, lingvista constată că numărul termenilor moșteniți și al celor formați pe teren românesc este destul de redus. Cei mai mulți termeni formați prin sufixare sunt împrumutați din limbile moderne, în special din franceză.

În urma cercetărilor noastre, ne vom ralia și noi opiniilor menționate mai sus și afirmăm că și în cadrul terminologiei tehnice *derivarea afixală prin sufixe* rămâne a fi unul dintre cele mai productive procedee de derivare a termenilor noi.

Variatatea și productivitatea celor mai reprezentative sufixe din terminologia tehnică, juridică și economică se află în legătură directă cu semnificația pe care o atribuie sufixul termenului derivat. În această ordine de idei, lingviștii clasifică termenii sufixați în funcție de sensul posedat de către sufix. În cele ce urmează vom sintetiza clasificările semantice ale sufixelor și vom menționa doar aspectele comune ale terminologiilor discutate.

În consecință, vom delimita o categorie comună de sufixe substantivale: *-ar*, *-ant*, *-ent*, *-er*, *-ist*, *-or*, care în limbajul tehnic, juridic și economic formează termeni ce desemnează nume de agent, denumiri de instalații.

Termenii proprii terminologiei tehnice engleze derivați cu aceste sufixe sunt: *accordant device, persistent current, resultant signal, monopolar line, nonlinear acoustics, programmer, perforated-tape retransmitter, network operator, battery communicator, microphonist, telephonist* etc. [5].

În această categorie cercetătoarea Aliona Dosca plasează următorii termeni juridici germani: *Notar, Referendar, Fiduziar, Mandatar, Assignatar, Zessionar, Mandant, Inculpant, Fiduziant, Assignant, Rezidivist, Jurist, Kommanditist, Gerichtsvollzieher, Gerichtswachtmeister, Gläubiger, Makler, Richter, Rechtspfleger, Remittent, Zedent, Aszendent, Deszendent, Kurator, Testator* etc. Adriana Stoichițoiu-Ichim menționează următorii termeni juridici românești pentru desemnarea persoanelor juridice: *înfîietor, lichidator, asigurator, beneficiar, cesionar, mandatar, recidivist*. Termenii juridici francezi atribuiți acestei categorii de sufixe, în opinia Ludmilei Hometkovski, sunt: *bénéficiaire, donataire, légataire, mandataire, titulaire, défendeur, civiliste, criminaliste, pénaliste* etc.

Lingvista Arminia Racu-Cicală, referindu-se la termenii- nume de agent al acțiunii, menționează următorii termeni economici românești: *acționar, beneficiar, destinatar, comanditar, semnatar, vânzător, cumpărător, plătitor, importator, exportator, consumator, furnizor, locator, achizitor, creditor, debitor, antreprenor, fabricant, girant, comerciant, mandatant, contractant, emitent, comitent, economist, detailist, angrosist* etc. În ceea ce privește *sufixele substantivale* pentru desemnarea acțiunilor, proceselor constatăm o divergență în componența inventarelor sistemelor sufixale ale diferitor terminologii.

În cercetarea noastră am determinat că termenii din metalimbajul tehnic englez utilizează pentru acest tip de derivate sufixele: *-age, -ance/-ence, -ant/-ent, -ation/-ion/-sion/-tion/-fication, -cy,-ing, -ism,-ity/-ty, -ment, -ness: voltage amplification, channel conductance, acoustic reactance, resonant damper, convergent oscillation, condensation, channelization,*

depolarization, antireaction, automaticretransmission, channeling arrangement, commutating beam, computing block, microphonism, pattern circularity, electrolytic conductivity, sound measurement, system readiness etc. [5].

Aliona Dosca include în această clasă termenii juridici germani care se formează cu sufixele *-ung, -ion*: *Regierung, Sanktion, Adoption* etc.

Cercetătoarea Adriana Stoichițoiu-Ichim determină sufixele *-re* și *-itate* pentru sufixarea termenilor juridici românești ce desemnează acțiuni, procese juridice: *exercitare, falsificare, divulgare, solvabilitate, minoritate* etc.

În acest sens, Ludmila Hometkovski menționează prezența sufixului *-ité* în terminologia juridică comunitară franceză: *insolvabilité, juridicité, légitimité, minorité, parité* etc.

Studiind terminologia economică românească, Arminia Racu-Cicală scoate în evidență faptul că termenii care denumesc activități, acțiuni în desfășurare sunt formați cu sufixele *-are, -ere, -ire*: *andosare, cumpărare, vânzare, cerere, centralizare, expediere, negociere, reziliere, navlosire, vămuire* etc., iar termeni care denumesc noțiuni abstracte (noțiuni economice, curente etc.) sunt formați cu sufixele substantivale neologice *-iune*: *emisiune, obligațiune, conversiune, operațiune, cesiune* etc.; *-ism*: *activism, monetarism, pauperism, monopolism, capitalism, protectionism* etc.

Comparând inventarele sufixale utilizate la derivarea termenilor în diferite sisteme terminologice, am ajuns la concluzia că sufixele adjectivale *-able/-ible, -al, -ar, -ive* sunt utilizate nu numai în terminologia tehnică, ci și în alte terminologii. Astfel, Ludmila Hometkovski stabilește că în terminologia juridică comunitară franceză adjectivizarea termenilor francezi se realizează și cu sufixele *-able, -ible, -ive*: *annulable, credible, legislative*. Varianta sufixului *-able* – *-abil* este utilizată și în metalimbajul juridic românesc (conform cercetării Adrianei Stoichițoiu-Ichim) la derivarea termenilor-adjective pentru

desemnarea posibilității, finalității, apartenenței: *anulabil*, *brevetabil*, *inalienabil*; sufixul *-al* este utilizat pentru termeni ce indică apartenența: *notarial*, *succesoral*, iar termenii-adjective cu valoare semantică ce indică efectul sau funcția sunt derivați prin utilizarea sufixului *-iv*: *abdcativ*, *constitutiv*.

Investigând limbajul economic românesc, Arminia Racu-Cicală menționează că sufixele *-abil*, *-ibil* formează următorii termeni din clasa gramaticală a adjectivului: *plătibil*, *salvabil*, *revocabil*, *anulabil*, *transferabil*, *rentabil*, *disponibil*, *comensurabil* etc. În continuare autoarea susține că termenii care desemnează calități, proprietăți, caracteristici ale unor obiecte, noțiuni abstracte se formează cu sufixele *-al*, *-ar*: *procentual*, *cambial*, *contractual*, *comercial*, *vamal*, *fiscal*, *monetar*, *bugetar*, *financiar*, *pecuniar*, *banca*.

Pe lângă derivarea afixală, limbajelor specializate le este caracteristică și afixoidarea (prefixoidarea și sufixoidarea). Fiind la origine (ele provin din latină sau din vechea greacă) cuvinte propriu-zise, dotate cu sens, valoarea lor lexicală este mai bine conturată și se impune mai pregnant în ceea ce privește constituirea structurii semantice a unităților din care fac parte. În cele ce urmează vom încerca să scoatem în evidență anumite prefixoide comune (circumscrise) limbajelor tehnic englez, juridic comunitar francez și economic românesc.

Terminologia tehnică engleză proprie domeniului de telecomunicații poate fi caracterizată prin utilizarea frecventă a următoarelor prefixoide, care sunt de asemenea întâlnite și în terminologia juridică franceză și economică românească: *auto-*, *micro-*, *mini-*, *mono-*, *multi-*, *tele-*, *ultra-*, *uni-*: *autoconduction*, *autoelectronic emission*, *micromanipulator*, *micromicrofarad*, *digital microcircuit*, *transistor microelement*, *miniantenna*, *minicomputer*, *minimicrophone*, *monophase*, *telescopic monopole*, *monopolar line*, *multiaccess*, *multichannel*, *multiconductor*, *multiprogramming*, *telecommunication*, *telecontrol*, *teleproduction*, *band teleprinter*, *unicircuit* etc. [5]. Menționăm că

acești termeni, în componența cărora se disting elemente greco-latine și unități lexicale autonome în sincronie, sunt raportați de noi la procesul derivațional prefixal, iar elementele de proveniență clasică le vom considera prefixoide.

Vom stabili că prefixoidele menționate mai sus sunt productive și în alte sisteme terminologice, ceea ce ne permite să afirmăm caracterul internațional al acestor prefixoide, întrucât ele formează termeni noi în terminologia juridică comunitară și în terminologia economică (conform studiilor semnate de Ludmila Hometkovski și Arminia Racu-Cicală).

Ludmila Hometkovski [3, p.116] subliniază că în limbajul juridic comunitar sunt destul de frecvente următoarele prefixoide: *extra-, inter-, mono-, multi-, para-, pluri-, rétro-, semi-, sub-, supra-, sur-, télé-, trans-, ultra-, uni-, vidéo-*: *extrajudiciare, intercommunalité, international, intergouvernemental, monocaméral, multinational, parafiscal, plurilatéral, rétroactif, semi-liberté, subrogatoire, supranational, surarbitre, surnational, télévente, transeuropéens, transfrontalier, transnational, ultrapériphérique, unilatéral, vidéoachat* etc., precum și câteva sufixoide: *-cide, -crate (-cratie)*: *homicide, génocide, autocrate, autocratie, démocrate, démocratie, eurocrate, eurocratie* etc. Totuși, conchide autoarea, prin prefixe și sufixe se formează cele mai multe familii lexicale de cuvinte derivate și compuse în terminologia juridică comunitară franceză [3, p.117].

Cercetătoarea Arminia Racu-Cicală susține că în terminologia economică românească prefixoidele sunt mai puțin productive. Totuși, concluzionează lingvista, în limbajul economic o frecvență mai mare au termenii formați cu următoarele elemente: *auto-* („de la sine”, „prin mijloace proprii”): *autodezvoltare, autoconducere, autogestiune, autocontrol, autoadministrare, autodeterminare, autoconsum, autoservire* etc.; *inter-* („între”): *internațional, interministerial, intergospodăresc, interramural* etc.; *micro-* („foarte mic”): *microeconomie, microzonă, microintreprindere, micromagazin* etc.; *mini-* („mic”): *minibuget,*

minitransfer; *extra-*: *extrabugetar*, *extralegal*, *extrateritorial*; *semi-*: *semifabricat*, *semiautomat*, *semiarendăș*, *semișomer*; *hiper-*: *hiperinflație*, *hipermagazin*, *hiperspațiu*, *hiperciclu*. Autoarea afirmă că în prezent, în terminologia economică românească, în condițiile integrării europene, se impun formațiile cu elementul *euro-*: *eurovalută*, *eurodolar*, *euroban*, *eurocredit*, *eurodevize*, *euroacțiune*, *euroobligațiune* etc., care, după felul cum se comportă în formarea cuvintelor, poate fi considerat prefixoid. De asemenea, lingvistica scoate în evidență caracterul internațional al prefixoidelor, menționând că în terminologia economică românească, o bună parte din termenii formați cu ele sunt împrumuturi din limbile moderne sau creații românești formate după modele străine. Astfel, termenii *internațional*, *interdependență*, *interdepartamental*, *interministerial*, *extrabugetar*, *extrateritorial*, *extralegal* etc. sunt împrumuturi din limba franceză. Termenii *semifabricat*, *semișomer*, *semiarendăș* sunt imitații ale echivalentelor rusești. Termenul *autodeterminare* a fost creat după modelul francez *autodétermination* și susținut de rusescul *самоопределение*. Totuși, continuă cercetătoarea, în terminologia economică românească multe formații recente cu prefixoide au origine internă. Astfel, termenii *microraiion*, *microagenție*, *microcomplex* (alimentar), *microcooperativă* (agricolă), *micromagazin* au fost creați pe teren românesc, având drept model unii termeni din limbile moderne: *microeconomie* (din fr.), *microelement* (din fr., engl.). Termenii *autodeterminare* (după fr. *autodétermination*, rus. *само-определение*) și *autoservire* (după rus. *самообслуживание*) au servit drept model pentru creațiile românești de felul: *autoconducere*, *autoadministrare*, *autogestiune*, *autodezvoltare*, *autocontrol*, *autoconsum*.

Remarcăm că cercetătoarele Ludmila Hometkovski și Arminia Racu-Cicală consideră *extra-*, *inter-*, *semi-*, *sub-* prefixoide și nu prefixe, situație contradictorie pentru limba engleză.

Analizând afixele proprii diferitor sisteme terminologice, ținem să concluzionăm:

1. afixele menționate mai sus, care se repetă și în alte terminologii, sunt caracterizate de fenomenul internaționalizării;
2. încă o dată subliniem că afixele utilizate la derivarea termenilor tehnici sunt prezente și în inventarul afixal propriu altor sisteme terminologice;
3. afixele caracteristice sistemelor terminologice sunt utilizate și la derivarea lexemelor din limba comună.

Bibliografie:

1. Stoichițoiu-Ichim A. *Semiotica discursului juridic*. Universitatea din București, 2002. www.unibuc.ro/eBooks/filologie/discurs/
2. Dosca A. *Procedee de formare a termenilor juridici (o abordare contrastivă în baza materialului german și românesc)*. În: *limba română*, 2007, nr.7-9, p. 214-220.
3. Hometkovski L. *Taxonomia paradigmatică și sintagmatică în terminologia dreptului comunitar*. Chișinău: ULIM, 2012. 198 p.
4. Racu-Cicală A. *Inițiere în studiul formării termenilor economici*. În: *Cultură, interculturalitate și traducere*. Materialele Conferinței „Terminologie și limbaje specializate”, ediția a IV-a, Chișinău, 2007, p. 21-51.
5. Caterenciuc S. *Tipuri și modele derivaționale în formarea termenilor tehnici*. În: *Optimizarea procesului de predare a limbilor străine în contextul metodologiilor clasice și moderne*. Chișinău: Universitatea Pedagogică de Stat „Ion Creangă”, 2012, p. 220-224.